

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ Δ' ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΥ (στ. 1500-1592)

Θέμα : Ο Μενέλαος και η Ελένη προχωρούν στην εκτέλεση του σχεδίου απόδρασης.

ΠΡΟΣΩΠΑ: Μενέλαος , Ελένη , Θεοκλύμενος

Το επεισόδιο έχει μία σκηνή.

Στοιχεία όψης – σκηνογραφικοί και σκηνοθετικοί δείκτες

Το σκηνικό παραμένει ίδιο, το ανάκτορο του Πρωτέα . Πρόσωπα: Ελένη, Θεοκλύμενος, Μενέλαος , Χορός.

Ενώ η σκηνή είναι ίδια βγαίνει απ' το παλάτι στην αρχή η Ελένη και αργότερα ο Θεοκλύμενος με τη συνοδεία του Μενέλαου . Το επεισόδιο ξεκινά με την Ελένη να μιλά στις γυναίκες του Χορού. , ακολουθεί διάλογος Ελένης - Θεοκλύμενου και τελειώνει με την προσευχή του Μενέλαου.

Η σκευή του Μενέλαου : Ο Μενέλαος έχει αλλάξει ρούχα και είναι έτοιμος για τη μάχη που πρέπει να δώσει. Η νέα του εμφάνιση ανταποκρίνεται στο ένδοξο παρελθόν του, στο βασιλιά και ήρωα του Τρωικού πολέμου.

Σημαντικά στοιχεία για την εξέλιξη του μύθου στο λόγο της Ελένης

α. Η απόκρυψη του μυστικού από τη Θεονόη. β. Ο οπλισμός του Μενέλαου γ. Η εξασφάλιση της εχεμύθειας του Χορού.

Η σύσταση του Χορού

Ο Χορός αποτελείται από Ελληνίδες γυναίκες αιχμάλωτες στην Αίγυπτο και αυτή η επιλογή δεν έγινε τυχαία από τον Ευριπίδη. Οι γυναίκες αυτές βρίσκονται στην ίδια θέση με την Ελένη , κατανοούν απόλυτα το δράμα της και έτσι οι πιθανότητες να την βοηθήσουν ή να σωπήσουν προκειμένου να εξυπηρετήσουν τα σχέδιά της είναι εξαιρετικά μεγάλες. Η απόδραση είναι και δική τους επιθυμία αφού και οι ίδιες είναι αιχμάλωτες και ζουν μακριά από την πατρίδα και τα αγαπημένα τους πρόσωπα. Αν ο Χορός αποτελούνταν από Αιγύπτειες αυτές δεν θα είχαν κανένα λόγο να βοηθήσουν την Ελένη και το Μενέλαο να αποδράσουν.

Αφηγηματικές τεχνικές

Μονόλογος Ελένης

Δίσημοι – Διφορούμενοι λόγοι :

➤ 1535-1536 : «Καινούριε μου άντρα, πρέπει να τιμήσω και τον πρώτο μου γάμο» : Με την έννοια τιμή ο Θεοκλύμενος καταλαβαίνει τις νεκρώσιμες προσφορές ενώ η Ελένη εννοεί την αφοσίωση που πρέπει να δείξει στο Μενέλαο και τη δραπέτευσή τους.

➤ 1540-1541: « Εκείνα που θα'θελα ...χαρίσουν»

Η Ελένη εννοεί ότι επιθυμεί να χαρίσουν οι θεοί στον Θεοκλύμενο συμφορές ενώ εκείνος θεωρεί το λόγο της κολακευτικό.

➤ 1545-1546: «Η μοίρα καλά τα φέρνει ως τώρα»

Η Ελένη υπονοεί ότι η τύχη ευνοεί το σχέδιο απόδρασης , ενώ ο Θεοκλύμενος πιστεύει ότι συνδράμει το δικό του σκοπό , το γάμο του με την Ελένη.

➤ 1555: «Κι αυτά που θέλω ας γίνουν»

Αυτό που πραγματικά θέλει η Ελένη είναι να έχει το σχέδιο απόδρασης αίσια κατάληξη. Ο Θεοκλύμενος νομίζει ότι αναφέρεται στην ταφή.

➤ 1557: «Τη χάρη που χρωστώ θα σου ξοφλήσω»

Η Ελένη αναφέρεται στη χάρη που χρωστά στο Θεοκλύμενο που τους αφήνει να αποδράσουν ενώ ο Θεοκλύμενος θεωρεί χάρη την παραχώρηση που της έκανε να θάψει τον άντρα της.

➤ 1561: «Η τύχη ας με συντρέξει»

Η Ελένη ζητά τη βοήθεια της τύχης για την εκτέλεση του σχεδίου διαφυγής ενώ ο Θεοκλύμενος θεωρεί τύχη το γάμο του μαζί της.

Τρόποι πειθούς

- Επίκληση στη λογική («Ποιο το όφελος ... αν πεθάνω;»)
- Επίκληση στο συναίσθημα (προσποιητή αγάπη, αποδοχή πρότασης γάμου, κολακειές).

Αντίθεση είναι και φαίνεσθαι.

Το φαίνεσθαι έχει δημιουργηθεί από τους ίδιους τους ήρωες σε αντίθεση με το φαίνεσθαι της αρχής της τραγωδίας που ήταν δημιουργήματα των θεών.

Διάνοια

- Έντονη είναι η αντίληψη περί ανωτερότητας των Ελλήνων σε αντίθεση με τους ξένους – βάρβαρους Αιγύπτιους (πας μη Έλλην βάρβαρος). Οι Έλληνες χρησιμοποιώντας το δόλο και την απάτη εξαπατούν τους αφελείς και εύπιστους Αιγύπτιους. Υπάρχει ωστόσο και η αντίληψη ότι πρόκειται για ειρωνεία του Ευριπίδη αναφορικά με την εξυπνάδα των Ελλήνων.
- «πρέπει να τιμήσω πρώτο μου γάμο» στ. 1535-1536.

Ο ενταφιασμός του νεκρού αποτελούσε πρωταρχική υποχρέωση, ηθική και θρησκευτική, των στενών συγγενών. Η συμμετοχή της συζύγου στην ταφική τελετή ήταν ένα χρέος στο οποίο κανείς δεν επιτρεπόταν να φέρει αντίρρηση.

- « ..το σπίτι μου καθαρίο ...εδώ πέρα» στ.1567-1568

Παρουσιάζεται η αντίληψη που επικρατούσε σε αρκετές περιοχές της Ελλάδας ότι οι νεκροί αποτελούν μίasma . Οι συγγενείς των νεκρών προβαίνουν σε συγκεκριμένες ενέργειες για να αποτραπεί ή να εξουδετερωθεί οποιοδήποτε κακό θα μπορούσε να προέλθει απ' το θάνατο οικείου προσώπου. Όταν κάποιος ξεψυχά ανοίγουν πόρτες και παράθυρα για να μπει ο άνεμος και οι άγγελοι και οι ψυχές των πεθαμένων προγόνων, χτυπούν τις καμπάνες για να διώξουν τα κακά πνεύματα, στα οποία οφείλεται ο θάνατος, λούζουν το νεκρό με νερό και κρασί για να γίνει η κάθαρση απ' τους δαίμονες του θανάτου και για την προστασία των παρευρισκομένων. Επίσης φεύγοντας απ' το νεκροταφείο δεν κοιτάζουν πίσω μήπως αυτό θεωρηθεί πρόκληση στο Χάρο και πάρει κι άλλους μαζί του. Πριν πάνε στο σπίτι του νεκρού για το δείπνο, πλένουν τα χέρια τους με νερό για να εξουδετερώσουν τις βλαβερές συνέπειες από την επαφή με το νεκρό.

- Τύχη – ευτυχία

Η τύχη θεωρείται καλή όταν ευνοεί τα σχέδια των ανθρώπων και κακή όταν τα καταστρέφει. Η ευτυχία εξαρτάται από εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες. Η ευτυχία για τον Θεοκλύμενο εξασφαλίζεται με την δύναμη, την εξουσία και τον πλούτο ενώ για τον Μενέλαο και την Ελένη ευτυχία σημαίνει ελευθερία.

Χαρακτηρισμοί - Ήθη

Ελένη: Για μια ακόμη φορά παρατηρούμε το δυναμισμό, την οξύνοια και την πονηριά της Ελένης (ο Ευριπίδης εξυψώνει τις γυναίκες), η οποία καταφέρνει να εξασφαλίσει και τη σωτηρία των γυναικών του Χορού. Μας εντυπωσιάζει η φυσική γοητεία της και η ικανότητά της να πείθει το βασιλιά και να πραγματοποιεί τις επιθυμίες της. Παρακάμπτει, χάρη στην εξυπνάδα και την ετοιμότητά της, τα τελευταία εμπόδια που προβάλλει ο Θεοκλύμενος. Δεν ανταποκρίνεται στην πρότασή του να μην επιβιβαστεί στο πλοίο προβάλλοντας το ηθικό και θρησκευτικό της καθήκον να παραστεί στην ταφική τελετή του άντρα της, τονίζοντας ότι δεν θα είχε νόημα να χαθεί και αυτή μαζί του. Αρνείται την πρόταση βοήθειας λέγοντας πως δεν ταιριάζει σ' ένα άρχοντα να γίνεται υπηρέτης των άλλων. Είναι προνοητική, αφού φροντίζει

να δοθεί ξεκάθαρη εντολή στους βαρβάρους ναύτες να υπακούν τον Μενέλαο .Ξέρει να χειρίζεται καλά το λόγο ,ετοιμότητα και πονηρή ,έξυπνη , δραστήρια και ψύχραιμη , και αυτό φαίνεται απ' τα διαφορούμενα λόγια της που αποδεικνύουν για άλλη μια φορά την υπεροχή της έναντι του συνομιλητή της . Επιπλέον, ξεγελά το Θεοκλύμενο και αποτρέπει την αποτυχία του σχεδίου χρησιμοποιώντας ακόμη και τη γοητεία που ξέρει πολύ καλά πως ασκεί επάνω του.

Μενέλαος : Στη σκηνή αυτή ο Μενέλαος φαίνεται να έχει δευτερεύοντα ρόλο . Ωστόσο είναι ολοφάνερη η αλλαγή του τόσο στην εμφάνιση όσο και στο χαρακτήρα . Η ενδυμασία του φανερώνει την πραγματική του ιδιότητα (βασιλιάς, στρατηγός) . Είναι σοβαρός και προετοιμάζεται για την υλοποίηση του σχεδίου απόδρασης. Ανακουφίζεται από τα λόγια του Θεοκλύμενου . Παρουσιάζεται ευσεβής στους θεούς και ταραγμένος , γνωρίζοντας ότι η ώρα της απόδρασης πλησιάζει. Είναι επιβλητικός , έτοιμος να αναλάβει δράση .

Θεοκλύμενος : Ο Θεοκλύμενος είναι καχύποπτος και επιφυλακτικός , στοιχεία που αποδεικνύουν ότι δεν πρόκειται για έναν απλοϊκό και αφελή βάρβαρο αλλά για έναν υπολογίσιμο αντίπαλο και που επιπλέον αποτελούν χαρακτηριστικά στοιχεία για κάθε μονάρχη. Ρώτησε την αδερφή του για την τύχη του Μενέλαου , επανέλαβε την πρόταση στην Ελένη να μην ακολουθήσει τη νεκρώσιμη πομπή , εκδήλωσε την επιθυμία του να επιβιβαστεί και ο ίδιος στο πλοίο για να βοηθήσει στη διαδικασία της ταφής. Παρουσιάζεται όμως ανίκανος να καταλάβει το βαθύτερο νόημα των διαφορούμενων λόγων της και αποδεικνύεται κατώτερός της, αφελής. Τελικά υποτάσσεται στην Ελένη και πείθεται από τη γοητεία της , παρασύρεται από τις δύο γυναικείες παρουσίες , την Ελένη και τη Θεονόη. Φιλικός και φιλόξενος απέναντι στο ναυαγό Μενέλαο. Μπορούμε επιπλέον να τον χαρακτηρίσουμε και ασεβή προς τους θεούς και τους νεκρούς αφού αδιαφορεί για την περίοδο πένθους και επισπεύδει τον υποτιθέμενο γάμο του με την Ελένη διατάζοντας μάλιστα να «βουίξει» η χώρα από τα γαμήλια τραγούδια.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Ποια στοιχεία από το Δ' Επεισόδιο θεωρείτε ότι διατηρούν έντονο το ενδιαφέρον των θεατών;
2. Να βρείτε και να αναλύσετε τους στίχους με τους οποίους ο Θεοκλύμενος εκφράζει τις τελευταίες του επιφυλάξεις για την νεκρώσιμη τελετή του υποτιθέμενου νεκρού Μενέλαου.